

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ
Україна, 01008, м. Київ, вул. М.Грушевського, 5

№ 04-03/6-95

від «08» листопада 2019 року

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

(01033, м. Київ, вул. Жилянська, 14)

Суб'єкт права на конституційне подання
47 народних депутатів України

Уповноважені за дорученням народні
депутати України:

Новинський Вадим Владиславович
01008, Україна, м. Київ,
вул. М. Грушевського, 5
ел. пошта: Novynskiy.Vadym@rada.gov.ua
тел.: (044)-255-42-12

Долженков Олександр Валерійович
01008, Україна, м. Київ,
вул. М. Грушевського, 5
ел. пошта: Dolzhenkov.Oleksandr@rada.gov.ua
тел.: (044)-255-37-71

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

**щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону
України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості
релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних
організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-
VIII (Голос України від 30.01.2019, № 19)**

Відповідно до статей 147 і 150 Конституції України, пункту першого статті 7, статей 51, 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 35, ст. 376) звертаємося до Конституційного Суду України із клопотанням про визнання таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-VIII (Голос України від 30.01.2019, № 19) (далі – Закон № 2673-VIII).

17 січня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон № 2673-VIII, пунктом 1 Розділу I якого внесено зміни до статей 8, 14, 18 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987-XII (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 25, ст. 283; Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 13, ст. 66 із наступними змінами) (далі – Закон № 987-XII) такого змісту:

1) статтю 8 Закону № 987-XII викласти у наступній редакції:

«Релігійна громада є місцевою релігійною організацією віруючих громадян одного й того ж культу, віросповідання, напрямку, течії або толку, які добровільно об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб.

Членство у релігійній громаді ґрунтується на принципах вільного волевиявлення, а також на вимогах статуту (положення) релігійної громади. Релігійна громада на власний розсуд приймає нових та виключає існуючих членів громади у порядку, встановленому її статутом (положенням).

Держава визнає право релігійної громади на її підлеглість у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням) і вільну зміну цієї підлеглості шляхом внесення відповідних змін до статуту (положення) релігійної організації. Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту ухвалюються загальними зборами релігійної громади. Такі загальні збори релігійної громади можуть скликатися її членами.

Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту ухвалюються не менш як двома третинами від кількості членів релігійної громади, необхідної для визнання повноважними загальних зборів релігійної громади відповідно до її статуту (положення).

Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту засвідчується підписами членів відповідної релігійної громади, які підтримали таке рішення.

Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту підлягає реєстрації в порядку, встановленому статтею 14 цього Закону.

Зміна підлеглості релігійної громади не впливає на зміст права власності та інших речових прав таких релігійних громад, крім випадку, встановленого статтею 18 цього Закону.

Частина громади, незгідна з рішенням про зміну підлеглості, має право утворити нову громаду і укласти договір про порядок користування культовою будівлею і майном з їхнім власником (користувачем).

Повідомлення державних органів про утворення релігійної громади не є обов'язковим.».

2) У статті 14 Закону № 987-ХІІ:

після частини першої доповнити чотирма новими частинами такого змісту:

«До статуту (положення) релігійної громади на підтвердження відомостей, викладених у ньому, додатково подаються належним чином засвідчені копії:

1) рішення (витягу) про утворення релігійної громади, її найменування, затвердження статуту, обрання керівних (виконавчих) органів – протокол загальних зборів віруючих громадян або установчого релігійного з'їзду, конференції тощо (далі – протокол загальних зборів). Зазначене рішення приймається у порядку, передбаченому статутом (положенням) релігійної громади, та оформлюється згідно з внутрішніми настановами цієї релігійної громади;

2) документа про право власності чи користування приміщенням або письмової згоди власника приміщення на надання адреси за місцезнаходженням релігійної організації, зазначеним у статуті (положенні) релігійної громади.

Для реєстрації статуту (положення) релігійної громади у новій редакції до органу реєстрації статуту подаються:

1) заява за підписом керівника або уповноваженого представника релігійної громади;

2) статут (положення) релігійної громади у новій редакції.

До статуту (положення) релігійної громади у новій редакції додатково подаються:

1) належним чином засвідчена копія протоколу (або витяг з протоколу) загальних зборів релігійної громади про внесення змін і доповнень до статуту (положення) релігійної громади, ухвалених відповідно до порядку, визначеного у чинному на момент внесення змін статуті (положенні) релігійної громади, із зазначенням списку учасників цих загальних зборів;

2) оригінал чи належним чином засвідчена копія чинної на дату подання документів редакції статуту (положення) релігійної громади, до якого мають бути внесені зміни і доповнення, з відміткою про державну реєстрацію (з усіма змінами, що до нього вносились), та оригінал свідоцтва, виданого органом реєстрації (якщо таке видавалося).

У разі зміни місцезнаходження релігійної громади має бути подано належним чином засвідчену копію документа про право власності чи користування приміщенням або письмової згоди власника приміщення на надання адреси за місцезнаходженням релігійної громади, зазначеним у статуті (положенні)».

після частини шостої доповнити дванадцятьма новими частинами такого змісту:

«Для реєстрації статуту (положення) релігійного центру (управління), що згідно з частиною другою статті 7 цього Закону представляє релігійні об'єднання, до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, подається заява, засвідчена підписом уповноважених представників (уповноваженого представника) загальних зборів засновників (установчого з'їзду (конференції) засновників тощо), що утворюють таке релігійне об'єднання.

Разом із заявою до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, подається статут (положення) релігійного центру (управління).

До статуту (положення) релігійної організації на підтвердження відомостей, викладених у ньому згідно з вимогами статті 12 цього Закону, додатково подаються:

1) належним чином засвідчена копія рішення (витягу) про утворення релігійного об'єднання та затвердження (прийняття) статуту (положення) релігійного центру чи управління (протокол загальних зборів засновників, установчого з'їзду (конференції) засновників тощо);

2) перелік релігійних організацій, що входять до складу релігійного об'єднання на дату подання документів, засвідчений підписом уповноважених представників (уповноваженого представника) загальних зборів засновників (установчого з'їзду (конференції) засновників тощо);

3) належним чином засвідчена копія документа про право власності або користування приміщенням за місцезнаходженням релігійної організації, зазначеним у статуті (положенні).

У разі якщо релігійний центр (управління) входить до складу чи визнає (декларує) у будь-якій формі підлеглість у канонічних, організаційних, інших питаннях будь-яким іншим діючим в Україні чи за її межами релігійним організаціям, для реєстрації статуту (положення) цього релігійного центру (управління) додатково подається документ, що підтверджує визнання такою релігійною організацією підлеглості їй новоутвореного релігійного центру (управління), або документ, який підтверджує, що новоутворений релігійний центр (управління) входить до складу такої релігійної організації.

Для реєстрації статуту (положення) монастиря, релігійного братства, місіонерського товариства (місії), духовного навчального закладу до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, подається заява за підписом керівника (іншої уповноваженої особи) релігійного центру (управління), що засновує відповідну релігійну організацію.

Разом із заявою до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, подається статут (положення) монастиря, релігійного братства, місіонерського товариства (місії) або духовного навчального закладу.

До статуту (положення) монастиря, релігійного братства, місіонерського товариства (місії) або духовного навчального закладу на підтвердження відомостей, викладених у ньому згідно з вимогами статті 12 цього Закону, додатково подаються належним чином засвідчені копії:

1) рішення (витягу) про утворення (заснування) монастиря, релігійного

братства, місіонерського товариства (місії), духовного навчального закладу та затвердження статуту (положення) такої релігійної організації. Зазначене рішення приймається у порядку, передбаченому статутом (положенням) релігійного центру (управління), та оформлюється згідно з внутрішніми настановами цієї релігійної організації;

2) статуту релігійного центру (управління), що засновує монастир, релігійне братство, місіонерське товариство (місію), духовний навчальний заклад;

3) документа про право власності або користування приміщенням за місцезнаходженням релігійної організації, зазначеним у статуті (положенні).

Для реєстрації статуту (положення) релігійної організації (релігійного центру (управління), монастиря, релігійного братства, місіонерського товариства (місії), духовного навчального закладу) у новій редакції до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, подається заява за підписом керівника (іншої уповноваженої особи) релігійної організації, до статуту якої внесено зміни.

Разом із заявою до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, подається статут (положення) релігійної організації, викладений у новій редакції.

До статуту релігійної організації у новій редакції додатково подаються належним чином засвідчені копії:

1) рішення (витягу) уповноваженого органу релігійної організації про внесення змін до статуту (положення), яке ухвалено відповідно до порядку, визначеного у статуті (положенні) релігійної організації, до установчих документів якої вносяться зміни;

2) чинної редакції статуту (положення) релігійної організації з усіма змінами, що до нього вносилися (якщо вони оформлювалися окремими додатками).

У разі подання до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, а також обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а в Автономній Республіці Крим - до Ради міністрів Автономної Республіки Крим неповного переліку документів, визначеного у цій статті, та/або оформлення їх без дотримання встановлених вимог, відсутності у статуті (положенні) релігійної організації відомостей, встановлених частиною третьою статті 12 цього Закону, релігійній організації пропонується у межах строків, встановлених цим Законом, усунути виявлені недоліки.

У разі якщо релігійна організація не усунула виявлені недоліки протягом встановлених строків, всі документи, які надійшли до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а в Автономній Республіці Крим – до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, крім заяви про реєстрацію статуту (положення) релігійної організації (змін до них), повертаються їй супровідним листом із роз'ясненням причин такого повернення».

3) У статті 18 Закону № 987-ХІІ:

частину першу доповнити новим реченням такого змісту:

«Релігійні організації можуть бути обмежені у здійсненні права власності лише у випадках і в порядку, передбачених законом.»;

після частини першої доповнити новою частиною другою такого змісту:

«Забороняється вчиняти будь-які дії, наслідком яких може стати відчуження майна релігійної організації, зокрема його продаж, обмін, застава, встановлення іпотеки, безоплатна передача у власність та управління інших осіб, до завершення процедури зміни підлеглості у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним об'єднанням до завершення процедури зміни такої підлеглості шляхом реєстрації нової редакції статуту (положення), ухвалених не менш як двома третинами від кількості членів релігійної громади, необхідної для визнання повноважними загальних зборів релігійної громади відповідно до її статуту (положення) або органами управління, визначеними статутами (положеннями) релігійної організації (релігійного центру (управління), монастиря, релігійного братства, місіонерського товариства (місії), духовного навчального закладу).».

Пунктом 2 Розділу I Закону № 2673-VIII внесено зміни до статей 1, 3, 9, 16, 17, 29 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV (Відомості Верховної Ради України, 2016 р., № 2, ст. 17, № 29, ст. 535, № 47, ст. 800; 2017 р., № 2, ст. 25; 2018 р., № 6-7, ст. 38, № 13, ст. 69 із наступними змінами) (далі – Закон № 755-IV) такого змісту:

1) у пункті 14 статті 1 Закону № 755-IV:

після абзацу другого доповнити новим абзацом такого змісту:

«центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації – у разі державної реєстрації юридичних осіб-релігійних організацій»;

у абзаці шостому слова «інших юридичних осіб» замінити словами «юридичних осіб, (крім випадків, передбачених абзацами другим-четвертим цього пункту)»;

у абзаці сьомому слово «інших» виключити.

2) Частину другу статті 3 доповнити словами «, релігійних організацій.».

3) Частину другу статті 9 доповнити пунктами 3-1 і 3-2 такого змісту:

«3-1) вид релігійної організації;

3-2) віросповідна приналежність релігійної організації»;

4) У частині першій статті 16:

В абзаці першому слово «установ» замінити словами «установ, а також випадку, передбаченого абзацом другим цієї частини)»;

доповнити абзацом другим такого змісту:

«Найменування релігійної організації може містити інформацію про її організаційно-правову форму виключно за бажанням такої юридичної особи.».

5) Частину третю статті 17 доповнити абзацом другим такого змісту:

«Для державної реєстрації включення відомостей про юридичну особу-релігійну організацію, статут якої зареєстровано до 1 січня 2013 року, відомості про яку не містяться в Єдиному державному реєстрі, подається заява про

державну реєстрацію включення відомостей про юридичну особу до Єдиного державного реєстру, а також копія довідки з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України та копія рішення уповноваженого органу релігійної організації про призначення керівника такої організації.»

б) У частині третій статті 29:

у абзаці другому слова «(крім громадського формування)» замінити словами «(крім громадського формування та релігійної організації)»;

після абзацу другого доповнити новим абзацом такого змісту:

«щодо релігійної організації – у центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, в обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях;».

Частиною першою Розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 2673-VIII встановлено, що цей Закон вступає в силу з дня, наступного за днем його опублікування.

Частиною другою Розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 2673-VIII встановлено, що релігійна організація, у разі прийняття рішення щодо зміни своєї підлеглості, повідомляє про таке рішення центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, або обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації, а в Автономній Республіці Крим – Раду Міністрів Автономної республіки Крим, які забезпечують оприлюднення цього рішення на своєму офіційному веб-сайті.

Також передбачається, що статuti (положення) релігійних організацій мають бути приведені у відповідність із **Законом № 2673-VIII** упродовж року з дня набрання ним чинності. До приведення статутів (положень) у відповідність релігійні організації керуються положення діючих статутів (положень) у частині, що не суперечать **Закону № 2673-VIII** (частина третя Розділу II «Прикінцеві положення» **Закону № 2673-VIII**).

Після набрання чинності законом, його основна змістовна частина, пов'язана із внесенням змін до законодавчого акту, стає тілом того акту, до якого вносились зміни. Проте, суб'єкт права на конституційне подання вважає, що оскільки **Закон № 2673-VIII**, який суперечать Конституції України, в тому числі, його положення, які не можуть бути тілом **Закону № 987-XII** та **Закону № 755-IV** – «Прикінцеві положення», прийнятий Верховною Радою України з порушенням конституційної процедури розгляду, ухвалення та набрання чинності законів. А тому саме **Закон № 2673-VIII** має бути предметом дослідження Конституційного Суду України щодо його відповідності Конституції України.

На виконання вимог частини третьої статті 51 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII наводимо правове обґрунтування щодо відповідності положенням статей 6, 8, 19, 35, 36, 37, 84 та 88 Конституції України (конституційності) **Закону № 2673-VIII**.

ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

І. Щодо відповідності частинам першій-третьій статті 35, частинам першій, п'ятій статті 36, частинам першій та четвертій статті 37 Конституції України (конституційності) Закону № 2673-VIII

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що прийнятий Верховною Радою України Закон № 2673-VIII нівелює релігійну свободу та міжконфесійний мир в Україні, порушує конституційні права та свободи громадян, право на свободу світогляду і віросповідання, зокрема, право безперешкодно вести релігійну діяльність, та є прямим втручанням держави у церковні справи, тобто не відповідає положенням частин першої-третьої статті 35, частин першої, п'ятої статті 36, частин першої, четвертої статті 37 Конституції України.

Відповідно до частин першої-другої статті 35 Конституції України кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, *безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.*

Зазначені конституційні положення окреслюють конкретні межі можливого правового втручання держави в релігійну діяльність, тобто лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. Це означає, що особи, які сповідують ту чи іншу релігію, не повинні звітувати перед державою про свою приналежність до тієї чи іншої релігійної громади і чи беруть вони участь в її релігійному житті. Це також означає, що особа може в будь-який час змінити свою приналежність до тієї чи іншої релігійної громади.

Свобода віровизнання як загальносоціальне (природне) право людини – це можливість людини вільно обирати об'єкт своєї віри і визначати власне внутрішнє ставлення до нього.

Свобода віросповідання як загальносоціальне (природне) право людини є можливістю людини вчиняти певні дії або утримуватися від їх вчинення, за допомогою чого об'єктивується її віровизнання.

Отже, свобода віросповідання як загальносоціальне (природне) право людини – це можливість людини вчиняти такі діяння, за допомогою яких приймаються, змінюються та сповідуються релігійні або інші переконання. Така можливість є необхідним складовим елементом свободи особистого самовизначення.

Зазначений конституційний припис якраз і утврджує свободу духовно-ідеологічного самовизначення особи.

Найбільш поширеним різновидом реалізації свободи віросповідання є сповідання віри в того чи іншого бога або в інше трансцендентне начало,

тобто сповідування певної релігії. Іншим же проявом цієї свободи є, навпаки, атеїзм.

Відповідно до сучасних загальних закономірностей розвитку інституту основних прав людини є підстави констатувати такі тенденції у здійсненні права на свободу віровизнання:

1) плюралізація вірувань як результат урізноманітнення їх об'єктів. Вона відбувається внаслідок розвитку людської особистості, збагачення її духовних потреб, розширення її світогляду, обізнаності, змін уявлень. Ця тенденція чітко простежується і в Україні, про що свідчать конкретно-соціологічні дослідження стану «релігійності» її населення, зокрема молоді;

2) демонополізація ролі традиційних релігій у визначенні показників моральності, «праведності» способу життя та поведінки особи, життєдіяльності об'єднань, груп, спільнот, у встановленні критеріїв соціально змістовного розмежування «добра» і «зла» за конкретно-історичних умов, обставин;

3) деетнізація віри (зокрема, віри релігійної). Особливо яскраво це спостерігається у процесах поширення нетрадиційних релігій, кількість прихильників яких збільшується серед представників різних етносів, серед жителів різних континентів, і Україна не є винятком у цьому відношенні. Така тенденція не оминає й традиційні релігії (наприклад, рух «Євреї за Христа»).

Ось чому дедалі рідше вживається поняття «національна релігія» (і відповідно поняття «національна церква»): адже до кожної конфесії належать люди різного етнічного походження, і це цілком нормальне явище. Навіть щодо України, де найпоширенішими є, як відомо, релігії православна (організаційно представлена кількома «центрами», інституціями) та греко-католицька, не можна – з цілком очевидних причин – вважати їх суто національними.

В усіх вищезазначених тенденціях знаходить прояв закономірне розширення права людини на свободу віровизнання і свободу віросповідання – процес, безумовно, прогресивний і гуманістичний. Такий процес цілком відповідає міжнародним принципам засадам.

Так, у статті 18 Загальної декларації прав людини, затвердженої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року (Офіційний вісник України від 15.12.2008 року, № 93) зазначається, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів.

Статтею 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, затвердженого Генеральною Асамблеєю ООН від 16 грудня 1966 року, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 року (далі – Міжнародний пакт про громадянські і політичні права) встановлено, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій

вибір. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основних прав та свобод інших осіб.

У статті 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, затвердженої Радою Європи від 04 листопада 1950 року та ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР (Офіційний вісник України від 16.04.1998 року № 13/№ 32 від 23.08.2006 року) (далі – **Європейська конвенція з прав людини**) наголошується, що кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

Відповідно до частин першої та другої статті 2, частини другої статті 4 Декларації про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин, прийнятої резолюцією 47/135 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року, особи, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин (надалі називаються особами, що належать до меншин), мають право користуватися досягненнями своєї культури, сповідувати свою релігію та відправляти релігійні обряди, а також користуватися своєю мовою у приватному житті та публічно, вільно та без втручання чи дискримінації у будь-якій формі. Особи, що належать до меншин, мають право активної участі в культурному, релігійному, громадському, економічному та державному житті.

Держави вживають заходів для створення сприятливих умов, які дозволять особам, що належать до меншин, виражати свої особливості та розвивати свою культуру, мову, релігію, традиції та звичаї за винятком тих випадків, коли конкретна діяльність здійснюється з порушенням національного законодавства та суперечить міжнародним нормам.

У абзаці п'ятому підпункту 2.1. пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 08 вересня 2016 року № 6-рп/2016 Конституційний Суд України зазначив, що право на свободу світогляду і віросповідання разом з іншими фундаментальними правами і свободами є основою створення та функціонування демократичного суспільства. Всебічне утвердження і забезпечення цих прав і свобод – головний обов'язок України як демократичної, правової держави.

Конституційний Суд України виходить з того, що це право є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо (абзац четвертий пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001).

В демократичній державі наявність таких прав і свобод є важливим компонентом, який забезпечує реалізацію правової політики саме при такому

політичному режимі. Саме це право дозволяє громадянину обирати, а не підкорятись тому, що вже запроваджено або що визнається більшістю.

У свою чергу, оспорюваний Закон № 2673-VIII містить низку положень, які свідчать про надмірне втручання та регулювання діяльності релігійних організацій, що не відповідає положенням частин першої-третьої статті 35 Конституції України.

Так, Законом № 2673-VIII вносяться зміни до Закону № 987-XII, якими визначається порядок зміни релігійними громадами підлеглості, шляхом реєстрації нової редакції статуту (положення) та/або внесення відповідних змін до існуючого статуту (положення) релігійної громади. Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту (положення) ухвалюються загальними зборами релігійної громади, яке ухвалюється не менш як двома третинами від кількості членів релігійної громади, необхідної для визнання повноважними загальних зборів релігійної громади відповідно до її статуту (положення). Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту засвідчується підписами членів відповідної релігійної громади, які підтримали таке рішення. Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту підлягає реєстрації відповідно до вимог Закону № 987-XII.

Такий порядок, відповідно до пункту 6 частини першої статті 15 Закону № 755-IV, на яку йде відсилання в прийнятому Законі № 2673-VIII, прямо вимагає нотаріального посвідчення кожного з підписів членів релігійної громади під новою редакцією статуту (положення) і на протоколі загальних зборів релігійної організації.

Також, разом з новою редакцією статуту (положення) релігійній громаді на реєстрацію необхідно подати список учасників загальних зборів, що прямо порушує права віруючих на конфіденційність щодо їх релігійних поглядів та суперечить положенню частини першої статті 35 Конституції України.

Законом № 2673-VIII фактично вводиться нова процедура перереєстрації релігійних організацій. Кожна з них (таких в Україні налічується понад тридцять п'ять тисяч) зобов'язані протягом року привести свої статuti (положення) у відповідність із Законом № 2673-VIII; до приведення статутів (положень) у відповідність релігійні організації можуть керуватися положеннями діючих статутів (положень) лише у частині, що не суперечать Закону № 2673-VIII (частина друга Розділу II Закону № 2673-VIII).

Практично неможливо буде реалізувати положення Закону № 2673-VIII щодо рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін до статуту (положення), яке ухвалюється не менш як двома третинами від кількості членів релігійної громади, наприклад, у тих релігійних громадах, які не мають фіксованого членства, а функції загальних зборів виконують парафіяльні ради чи інші подібні керівні органи. Також неможливо буде реалізувати положення про те, що рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін до статуту засвідчується підписами членів відповідної релігійної громади, присутніми на таких загальних зборах, оскільки є багаточисельні релігійні громади із десятками тисяч членів.

Новоутворена релігійна громада не зможе виконати вимогу **Закону № 2673-VIII** щодо подання належним чином засвідченої копії документа про право власності чи користування приміщенням, оскільки ще не набувши статусу юридичної особи неможливо релігійній громаді набути будь-які майнові права.

Безальтернативна вимога для монастирів, релігійних братств, місіонерських товариств (місій), духовних навчальних закладів подати документи про підтвердження права власності чи користування приміщенням, за адресою якого вказується їхнє місцезнаходження, є невиправданою обтяжуючою перепорою для їх безперешкодної релігійної діяльності.

Також необхідно зазначити, що нові правила реєстрації і перереєстрації статутів (положень) релігійних громад, що необхідно для визнання державою права релігійної громади на підлеглість у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням), чи у зв'язку зі зміною такої підлеглості, встановлені оспорюваним **Законом № 2673-VIII**, прямо суперечать вимогам ОБСЄ, що передбачені «**Керівними принципами щодо правосуб'єктності релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань**» від 2015 року, що опубліковані Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (<https://www.refworld.org.ru/publisher,OSCE,,,55310c164,0.html>) (далі – **Керівні принципи**).

Відповідно до **пункту 25 Керівних принципів** процедури, що надають релігійним громадам або громадам, які дотримуються певних переконань, доступ до отримання статусу юридичної особи, *не повинні передбачати будь-яких обтяжливих вимог*. Серед прикладів таких вимог, невиправданих відповідно до міжнародного права, можна назвати, в числі інших, такі: вимога, щоб заява про реєстрацію була підписана усіма членами релігійної організації із зазначенням їх повного імені, дати народження та місця проживання; вимога про надання занадто докладної інформації в статуті релігійної організації; занадто високе або недоцільне реєстраційне мито; вимога, щоб релігійна організація мала затверджену юридичну адресу; те, що релігійне об'єднання може здійснювати свою діяльність виключно за адресою, вказаною в його документах про реєстрацію. Введення таких обмежень не представляється необхідним в демократичному суспільстві для підстав, перелічених у міжнародних інструментах з прав людини. Крім цього, *релігійні громади або громади, які дотримуються певних переконань, які зацікавлені в отриманні статусу юридичної особи, не повинні стикатися із зайвими бюрократичними складнощами або з тривалими, або непередбачуваними термінами очікування*. У випадках, коли для отримання статусу юридичної особи в даній правовій системі вимагається надання певних документів, пов'язаних із реєстрацією, такі документи повинні видаватися державними органами.

Незважаючи на це, **Законом № 2673-VIII** вводиться цілий ряд значних обтяжень для релігійних громад, що пов'язані з реєстрацією нової редакції статуту (положення) та/або внесення відповідних змін до статуту (положення)

релігійної громади, більшість з яких прямо описані як заборонені у вищезазначених Керівних принципах.

З огляду на вищевикладене, виходячи із того, що однією із складових частин права на свободу світогляду і віросповідання є право безперешкодно вести релігійну діяльність, прийнятий Верховною Радою України Закон № 2673-VIII, яким передбачається нова значно обтяжлива процедура реєстрації/перереєстрації статутів (положень) релігійних громад, встановлюється перелік документів, які додатково мають бути подані на підтвердження відомостей, викладених у статуті (положенні) релігійної громади (серед яких, наприклад, належним чином засвідчена копія документа про право власності чи користування приміщенням, або письмова згода власника приміщення на надання адреси за місцезнаходженням релігійної організації, зазначеним у статуті (положенні)), обмежує конституційне право громадян безперешкодно вести релігійну діяльність зокрема, і право на свободу світогляду і віросповідання в цілому.

Тобто, Закон № 2673-VIII порушує приписи частини першої та другої статті 35 Конституції України (є неконституційним).

Відповідно до частини третьої статті 35 Конституції України церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

Відповідно до статті 5 Закону № 987-XII в Україні здійснення державної політики щодо релігії і церкви належить виключно до відання України. *Церква (релігійні організації) в Україні відокремлена від держави. Держава не втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій, не фінансує діяльність будь-яких організацій, створених за ознакою ставлення до релігії. Усі релігії, віросповідання та релігійні організації є рівними перед законом. Встановлення будь-яких переваг або обмежень однієї релігії, віросповідання чи релігійної організації щодо інших не допускається.* Релігійні організації не беруть участі у діяльності політичних партій і не надають політичним партіям фінансової підтримки, не висувають кандидатів до органів державної влади, не ведуть агітації або фінансування виборчих кампаній кандидатів до цих органів. Священнослужителі мають право на участь у політичному житті нарівні з усіма громадянами.

Згідно із частиною першою статті 6 Закону № 987-XII державна система освіти в Україні відокремлена від церкви (релігійних організацій), має світський характер. Доступ до різних видів і рівнів освіти надається громадянам незалежно від їх ставлення до релігії.

Таким чином, Україна є світською державою. Це не означає, що вона впроваджує та підтримує атеїстичну ідеологію, зацікавлена у ній. Це свідчить лише про те, що *держава має бути нейтральною, безсторонньою щодо будь-яких різновидів віри – як релігійних, так і нерелігійних; держава мусить чітко окреслити в законодавстві межі свого втручання (впливу, сприяння, протидії та ін.) у сповідання будь-якої віри, у діяльність релігійних та атеїстичних організацій, виходячи при цьому виключно із загальнолюдських цінностей і прав*

людини. Вона не повинна надавати матеріальної підтримки або в іншій формі активно виявляти свою прихильність до будь-яких релігійних організацій, а також до організацій атеїстичного спрямування. Особливе ставлення держави до будь-якої релігії, а також до атеїстів буде порушенням припису частини третьої статті 35 Конституції України.

Відповідно до принципу дружнього ставлення до міжнародного права практика тлумачення та застосування Конвенції Європейським судом з прав людини має враховуватися при розгляді справ у порядку конституційного судочинства (абзац третій підпункту 2.3. пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Тому, необхідно також звернути увагу на практику Європейського суду з прав людини щодо захисту права людини на свободу світогляду і віросповідання.

Яскравий приклад захисту права людини на віросповідання відображено у справі «Гасан і Чауш проти Болгарії»

(http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO2374.html). Суть справи полягає в суперечці за лідерство у мусульманській громаді Болгарії між її новим керівником п. Гасаном і його попередником – Недім Генджевом. Спочатку орган державної влади – Директорат з питань віросповідання – зареєстрував новий статут і нове керівництво, а пізніше примусово виселив головного муфтія Гасана з робочого офісу. Після відмови прокуратури захищати його права, а влади – виконувати постанови Верховного суду, п. Гасан 22 січня 1996 року звертається до Європейської комісії з прав людини з позовною заявою.

У рішенні, ухваленому у Страсбурзі 26 жовтня 2000 року, Європейський суд з прав людини одностайно постановив, що були допущені порушення статті 9, яка розглядалась у світлі статті 11, яка передбачає *вільне функціонування релігійної громади без свавільного втручання держави*. Також суд постановив, що п. Гасан не зміг реалізувати свого права на захист від втручання держави у внутрішню діяльність релігійної організації, що і спричинило порушення статті 13 Європейської конвенції з прав людини.

Таке рішення підтверджує той факт, що релігійне життя є незалежним від державного, органи державної влади не мають права самовільно втручатись у діяльність релігійних організацій. Також ця судова ухвала є наглядним прикладом того, що громадянин має право на захист від втручання держави у внутрішню діяльність релігійних організацій.

Позитивна діяльність держави щодо різних конфесій має бути обмежена:

- обліково-реєстраційною діяльністю на основі повідомного (заявницького) принципу;

- *нейтральним арбітруванням* у разі виникнення міжконфесійних суперечок, конфліктів із майнових та деяких інших неідеологічних питань за умови звернення цих організацій до відповідних юрисдикційних державних органів і беззастережного визнання обов'язковості рішень останніх.

Держава повинна здійснювати контроль за дотриманням меж, тобто за дотриманням законності (законів) віруючими всіх конфесій, усіма релігійними й атеїстичними організаціями, та притягати до юридичної відповідальності ті з них, котрі порушили чинне законодавство.

Безперечно, розглядуване відокремлення не означає відсутності будь-яких контактів, зв'язків між державою та церквою. Як одне із громадських об'єднань церква входить до складу політичної системи (організації) суспільства і через своїх офіційних представників може брати участь у політичному житті у тих же формах, які припустимі для будь-яких звичайних (нерелігійних) громадських об'єднань, організацій.

Беручи до уваги вищезазначене, оспорюваний Закон № 2673-VIII містить ознаки невиправданого втручання держави у внутрішні справи релігійних громад, необхідність якого в демократичному суспільстві є сумнівною, а також може призвести до порушень міжнародних зобов'язань України в сфері гарантування свободи совісті та релігії. Зокрема, сама ідея нав'язування з боку держави через закон уніфікованих критеріїв визначення членства у всіх релігійних громадах усіх конфесій, порядку прийняття рішень загальними зборами всіх релігійних громад та їх оформлення, що належить до сфери внутрішньої самоорганізації та автономії релігійних громад, свідчить про надмірне втручання держави та зарегулювання діяльності релігійних організацій.

Подібні зауваження до української влади раніше вже висловлювалися Європейським Судом з прав людини у Рішенні від 14 червня 2007 року по справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України» (Заява № 77703/01) (Офіційний вісник України від 05.11.2007 року – 2007 р., № 81, стор. 108, стаття 3042). Серед іншого, у пункті 146 Європейський Суд наголосив, що релігійна організація має право на власний розсуд визначати, в який спосіб вона вирішуватиме, чи приймати нових членів, визначатиме критерії членства та процедуру обрання органів управління, оскільки з точки зору статті 9 Європейської конвенції з прав людини, взятої разом зі статтею 11, ці рішення лежать у площині приватного права та не мають бути об'єктом втручання з боку органів державної влади, якщо вони не порушують прав інших осіб, чи підпадають під обмеження, встановлені пунктами 2 статей 9 та 11 Європейської конвенції з прав людини.

У пункті 150 Рішення від 14 червня 2007 року по справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України» (Заява № 77703/01) Європейський Суд наголосив, що *держави не може зобов'язати легально існуюче приватно-правове об'єднання прийняти нових та виключити обраних членів. Втручання такого роду суперечитиме свободі релігійних об'єднань вільно регулювати свою поведінку та вільно вести свої справи. Суд нагадує, що релігійні об'єднання вправі визначати на власний розсуд спосіб, в який вони прийматимуть нових та виключатимуть існуючих членів. Внутрішня структура релігійної організації та норми, що регулюють членство в ній, мають розглядатися як спосіб, в який такі організації виражають їх погляди*

та дотримуються своїх релігійних традицій. Суд вказує, що право на свободу віросповідання виключає будь-які повноваження держави оцінювати легітимність способу вираження релігійних поглядів.

Відповідно до змін, внесених **Законом № 2673-VIII** до **Закону № 755-IV**, суб'єктом державної реєстрації у разі державної реєстрації юридичних осіб-релігійних організацій є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії (на даний момент таким є Департамент у справах релігій та національностей), Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації.

Закон № 2673-VIII надає право державним органам, наділеним повноваженнями щодо реєстрації, відмовити релігійній організації в реєстрації її статутів (положень) або в реєстрації змін до таких статутів (положень) на підставі подання документів, наприклад, якщо їх оформлення відбулося без дотримання встановлених вимог. При цьому, підставою для відмови в реєстрації може стати, наприклад, ненадання релігійною організацією оригіналу свідоцтва, виданого органом реєстрації статуту, однак, в національному законодавстві відсутня процедура видачі такого документа, як свідоцтво про реєстрацію статуту релігійної організації, а тому органи влади взагалі не мають права вимагати надання цього документа.

Відповідно до **Закону № 2673-VIII** необхідно подавати на реєстрацію разом із новою редакцією статуту (положення) релігійної громади також список усіх учасників загальних зборів, що є *невиправданим втручанням у внутрішні справи релігійної громади, порушенням прав віруючих на конфіденційність щодо їх релігійних поглядів та надмірною обтяжуючою вимогою для збереження статусу юридичної особи.*

Для реєстрації статуту (положення) релігійних організацій на підтвердження відомостей, викладених у такому статуті (положенні) висувається вимога щодо додаткового подання належним чином засвідченої копії документа про право власності або користування приміщенням за місцезнаходженням релігійної організації, зазначеним у статуті (положенні).

Європейський суд з прав людини у своєму Рішенні від 17 січня 2019 року у справі № 29683/16 «**Ставропігійний монастир святого Іоанна Златоуста проти колишньої Югославської Республіки Македонія**» (<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-189096%22%5D%7D>) підтвердив, що свобода віросповідання не допускає надання державою переваг однієї церкви і обмеження в реалізації прав іншої. Суд вказав, що відмова у реєстрації релігійної організації (Ставропігійного монастиря святого Іонна Златоуста) у статуті якого засновники прописали невизнання македонської церкви, та ненадання реєстраційним органом інформації щодо недоліків, які слід було усунути для легалізації організації, порушує права ченців монастиря через утиски за релігійні погляди. Суд зробив висновок, що заборона реєстрації порушувала конвенційні гарантії, передбачені статтями 9 і 11 Європейської конвенції з прав людини в частині відмови в

реєстрації монастиря, порушення принципу релігійного плюралізму.

Необхідно зазначити, що і до внесення Законом № 2673-VIII змін, були численні факти зловживання з боку органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері релігії щодо тривалої nereєстрації статутів (положень) релігійних організацій, безпідставного повернення на доопрацювання пакетів документів, поданих для проведення реєстрації.

Наприклад, рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 05 червня 2018 року № 826/19978/16

(<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74756149>) за позовом Київської Митрополії Української Православної Церкви до Міністерства культури України щодо nereєстрації статутів релігійних організацій, суд встановив, що Міністерство культури України порушило законодавство у питанні nereєстрації статутів релігійних організацій Української Православної Церкви. Суд визнав незаконними дії Міністерства культури України щодо повернення на доопрацювання пакетів документів, поданих для проведення реєстрації статутів релігійних організацій Української Православної Церкви.

Таким чином, вищезазначені зміни, передбачені Законом № 2673-VIII, передбачають обтяжливий та досить зарегульований порядок реєстрації нових та внесення змін до вже існуючих статутів (положень) релігійних організацій, є прямим втручанням держави у діяльність релігійних організацій, а значить, і у церковні справи, адже відповідно до частини третьої статті 35 Конституції України церква є відокремленою від держави, а тому питання церковного життя церква вирішує самостійно.

Отже, враховуючи все вищевикладене, є всі підстави стверджувати, що оспорюваний Закон № 2673-VIII не відповідає приписам частин першої-третьої статті 35 Конституції України (є неконституційним), оскільки, положення, передбачені даним Законом № 2673-VIII, спрямовані на втручання держави у церковні справи, крім цього Законом № 2673-VIII порушуються конституційні права громадян, а саме право на свободу світогляду і віросповідання в розрізі права на безперешкодне ведення релігійної діяльності.

Згідно із частиною першою статті 36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Право на об'єднання є одним із невід'ємних прав людини, що закріплене в багатьох міжнародно-правових документах.

Так, відповідно до статті 11 Європейської конвенції з прав людини кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими

особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

У частинах першій-другій статті 22 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права зазначається, що кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цим правом для осіб, що входять до складу збройних сил і поліції.

Конституція України, відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів, гарантує та захищає це право.

Право на свободу об'єднання забезпечує проголошену статтею 15 Конституції України економічну, політичну та ідеологічну багатоманітність у суспільному житті та свободу політичної діяльності.

Свобода об'єднання означає, зокрема, правову і фактичну можливість добровільно, без примусу чи попереднього дозволу утворювати об'єднання громадян або вступати до них (Рішення Конституційного Суду України від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001). Міра свободи діяльності об'єднань громадян визначається характером їх відносин з державою, її органами і службовими особами.

Дія статті 36 Конституції України поширюється на всі недержавні громадські об'єднання (організації) – так звані інститути громадянського суспільства, незалежно від їх організаційно-правової форми. До них, зокрема, належать й релігійні організації.

Європейський суд з прав людини у своєму рішенні зазначив, що одним із важливих аспектів права на свободу об'єднання є можливість громадян створювати суб'єкти права для спільних дій у галузі спільних інтересів. Спосіб, яким національне законодавство закріплює цю свободу, та практика його застосування владою показують стан демократії в кожній країні (Рішення від 05 жовтня 2006 року, № 72881/01

(http://www.sclj.ru/court_practice/detail.php?SECTION_ID=151&ELEMENT_ID=1298).

Відповідно до частини першої статті 36 Конституції України обмеження права на об'єднання може бути встановлено лише Конституцією України та законами України в інтересах національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Цей підхід узгоджується з міжнародно-правовими стандартами в галузі прав людини. Стаття 22 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права передбачає, що користування правом на свободу асоціації не підлягає

ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, суспільного порядку, охорони здоров'я і моральності населення, для захисту прав і свобод інших осіб. **Стаття 11 Європейської конвенції з прав людини** також закріплює, що здійснення цього права не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Держава, яка запроваджує відповідні обмеження, повинна узгодити їх з **«Сиракузькими принципами тлумачення обмежень і відхилень від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права»** (Документ ООН E/CN.4/1985/4, Додаток (1985), що деталізують вимоги **Міжнародного пакту про громадянські і політичні права**, зокрема, щодо змісту понять «встановлені законом», «національна безпека», «громадський порядок», «здоров'я населення», «прав і свобод інших людей», та практикою Європейського суду з прав людини, яка відповідно до **Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»** від 23 лютого 2006 року № 3477-IV (Голос України від 05.04.2006 року № 62 із наступними змінами) визнана джерелом права.

Діяльність недержавних громадських об'єднань регулюється численними законами України, які встановлюють особливості реалізації цього права стосовно різних організаційно-правових форм об'єднань.

Відповідно до частини першої статті 7 **Закону № 987-ХІІ** релігійні організації в Україні утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно із своїми статутами (положеннями).

Згідно із статтею 12 **Закону № 987-ХІІ** статут (положення) релігійної організації приймається на загальних зборах віруючих громадян або на релігійних з'їздах, конференціях. Статут (положення) релігійної організації повинен містити відомості про: вид релігійної організації, її віросповідну приналежність і місцезнаходження; місце релігійної організації в організаційній структурі релігійного об'єднання; майновий стан релігійної організації; права релігійної організації на заснування підприємств, засобів масової інформації, інших релігійних організацій, створення навчальних закладів; порядок внесення змін і доповнень до статуту (положення) релігійної організації; порядок вирішення майнових та інших питань у разі припинення діяльності релігійної організації. Статут (положення) може містити й інші відомості, пов'язані з особливостями діяльності даної релігійної організації. Статут (положення) релігійної організації не повинен суперечити чинному законодавству.

Документи, які визначають віросповідну діяльність, вирішують інші внутрішні питання релігійної організації, не підлягають реєстрації в державних органах.

Підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, що втручання держави, передбачене Законом № 2673-VIII, щодо визнання державою права релігійної громади на її підлеглість у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням) і зміну цієї підлеглості лише шляхом реєстрації нової редакції статуту (положення) та/або внесення відповідних змін до статуту (положення) релігійної громади, встановлення вимог до порядку прийняття рішення про зміну підлеглості релігійної громади, необхідність подання на підтвердження відомостей, викладених у статуті (положенні) додатково інших документів, порушує права громадян на свободу об'єднання у такі релігійні організації для здійснення та захисту своїх прав і свобод й задоволення інтересів, що в свою чергу, не відповідає частині першій статті 36 Конституції України.

У частині п'ятій статті 36 Конституції України наголошується на тому, що усі об'єднання громадян рівні перед законом. Держава не може встановлювати ні в законодавстві, ні в правозастосовній практиці особливого ставлення до певної організації.

Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001 визнав неконституційними деякі положення Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», якими встановлювалися додаткові права окремої спілки громадських організацій.

Крім цього, відповідно до статті 8 Закону № 987-XII релігійна громада, як різновид релігійної організації, має право на її підлеглість у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням) і вільну зміну цієї підлеглості. При цьому повідомлення державних органів про утворення такої релігійної громади не є обов'язковим.

Реєстрація релігійних організацій перш за все передбачає реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій виключно для одержання останніми правоздатності юридичної особи, а не для легалізації своєї діяльності на території України.

Таким чином, встановлений Законом № 2673-VIII обов'язок релігійної громади у разі прийняття рішення щодо зміни своєї підлеглості, повідомляти про таке рішення центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, або обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації, а в Автономній Республіці Крим – Раду Міністрів Автономної республіки Крим, які забезпечують оприлюднення цього рішення на своєму офіційному веб-сайті; обов'язок щодо реєстрації нової редакції статуту (положення) та/або внесення відповідних змін до статуту (положення) релігійної громади; обов'язок щодо приведення у відповідність із Законом № 2673-VIII упродовж року з дня набрання ним чинності статутів (положень) релігійних організацій, – ставить такі релігійні організації у нерівне становище поряд з іншими об'єднаннями громадян, що в свою чергу не відповідає припису частини п'ятої статті 36 Конституції України.

Відповідно до частини першої статті 37 Конституції України утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються.

Частина перша статті 37 Конституції України чітко закріплює перелік конституційно заборонених цілей діяльності об'єднань громадян: ліквідація незалежності України, зміна конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганда війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення.

Зазначена мета діяльності об'єднання громадян може бути як письмово зафіксована у статуті, програмі, агітаційній продукції або інших офіційних матеріалах організації, так і переслідуватися організацією фактично, на що можуть вказувати дії керівництва та членів організації, їх виступи та заклики на мітингах і демонстраціях, інтерв'ю засобам масової інформації тощо.

Згідно із **частиною четвертою статті 37 Конституції України** заборона діяльності об'єднань громадян здійснюється лише в судовому порядку.

Це означає, що всі інші органи державної влади за жодних умов не мають повноважень щодо заборони будь-яких об'єднань громадян.

В усіх демократичних країнах питання заборони об'єднань громадян належить до компетенції судових органів.

Відповідно до **статті 16 Закону № 987-ХІІ** діяльність релігійної організації може бути припинено у зв'язку з її реорганізацією (поділом, злиттям, приєднанням) або ліквідацією. Реорганізація або ліквідація релігійної організації здійснюється відповідно до її власних настанов.

Відповідно до **статті 31 Закону № 987-ХІІ** особи, винні в порушенні законодавства про свободу совісті та релігійні організації, несуть відповідальність, встановлену законодавством України. Зокрема, священнослужителі (як і будь-які інші фізичні особи) можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки, що встановлена у статтях 109-114-1 Кримінального кодексу України. Що ж стосується релігійних організацій, що є юридичними особами, то їх діяльність у разі порушення положень чинного законодавства України може бути припиненою за рішенням суду (**частини третя, четверта статті 16 Закону № 987-ХІІ**).

У судовому порядку діяльність релігійної організації припиняється у випадках: вчинення релігійною організацією дій, недопустимість яких передбачена статтями 3, 5 і 17 Закону № 987-ХІІ; поєднання обрядової чи проповідницької діяльності релігійної організації з посяганнями на життя,

здоров'я, свободу і гідність особи; систематичного порушення релігійною організацією встановленого законодавством порядку проведення публічних релігійних заходів (богослужінь, обрядів, церемоній, походів тощо); спонукання громадян до невиконання своїх конституційних обов'язків або дій, які супроводжуються грубими порушеннями громадського порядку чи посяганням на права і майно державних, громадських або релігійних організацій.

Таким чином, є цілком достатні підстави вважати, що чинне законодавство України вже містить достатню кількість правових засобів (включаючи заходи юридичної відповідальності за порушення чинного законодавства України), спрямованих на забезпечення національних інтересів, територіальної цілісності, державної безпеки та суверенітету України.

Отже, встановлена «Прикінцевими положеннями» Закону № 2673-VIII, вимога щодо приведення у відповідність із Законом № 2673-VIII упродовж року з дня набрання ним чинності статутів (положень) релігійних організацій, а в тому разі, якщо певні положення у статутах (положеннях) суперечитимуть Закону № 2673-VIII, статuti (положення) вважатимуться недійсними, тобто ті положення, що регулюють внутрішню діяльність релігійних громад, згідно з Законом № 2673-VIII, вважатимуться недійсними, не відповідає конституційним приписам, встановленим частиною першою і четвертою статті 37 Конституції України.

Верховна Рада України, приймаючи Закон № 2673-VIII, яким, по суті, встановлюється заборона діяльності релігійних організацій, які протягом року з дня набрання Законом № 2673-VIII чинності не приведуть свої статuti (положення) у відповідність до цього Закону № 2673-VIII, фактично перебрала на себе повноваження судових органів.

Таким чином, оспорюваний Закон не відповідає положенням частин першої, четвертої статті 37 Конституції України (є неконституційним).

II. Щодо відповідності частині другій статті 6, частині другій статті 19, частині другій та третій статті 84, частині третій статті 88 Конституції України (конституційності) Закону № 2673-VIII

Відповідно до положень частини першої статті 152 Конституції України закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними, якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що мало місце порушення встановленої Конституцією України процедури розгляду та ухвалення Закону № 2673-VIII, оскільки під час розгляду та прийняття

Верховною Радою України на пленарному засіданні 17 січня 2019 року проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» реєстр. № 4128-д від 16 січня 2019 року (далі –проект Закону № 4128-д), порушено положення частини другої статті 6, частин першої-другої статті 8, частини другої статті 19, частин другої-третьої статті 84, частини третьої статті 88 Конституції України.

Верховна Рада України повинна здійснювати свою діяльність на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України (частина друга статті 6, частина друга статті 19, стаття 85 Конституції України).

Закони чи інші акти Верховна Рада України приймає лише за умови присутності на відповідному пленарному засіданні на момент голосування народних депутатів України у кількості не меншій, ніж необхідно для прийняття відповідного рішення. Закон вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість від конституційного складу парламенту. Зазначена вимога щодо необхідної кількості присутніх народних депутатів України та голосів «За» для прийняття відповідного акта парламенту не є абсолютною. Конституція України встановлює вимоги щодо іншої кількості присутніх на пленарних засіданнях Верховної Ради України народних депутатів України та необхідної кількості голосів для прийняття таких рішень парламенту.

Основною формою діяльності Верховної Ради України є її пленарні засідання – періодичні зібрання народних депутатів України під час сесії парламенту, які відбуваються за встановленою процедурою, у визначений час та у визначеному місці. На пленарних засіданнях Верховна Рада України розглядає питання та приймає відповідні рішення, що належить до її компетенції, шляхом особистого голосування народних депутатів України.

Відповідно до частин другої та третьої статті 84 Конституції України рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування. Голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто.

Закони чи інші акти Верховна Рада України приймає лише за умови присутності на відповідному пленарному засіданні на момент голосування народних депутатів України у кількості не меншій, ніж необхідно для прийняття відповідного рішення.

У Рішенні Конституційного суду України (у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики») від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018 зазначається, що законопроекти, внесені на розгляд Верховної Ради України та визначені як невідкладні, розглядаються парламентом позачергово. Це означає, що невідкладні законопроекти повинні бути терміново включені до порядку денного й розглядатися у пріоритетному порядку на всіх стадіях законодавчого процесу. Такий розгляд не означає зміни процедури розгляду законопроектів,

визначеної в Конституції України, а є пріоритетним щодо відповідного законопроекту.

Процедура розгляду проекту закону реалізується шляхом його внесення до парламенту, а на певних стадіях законодавчого процесу – шляхом внесення пропозицій до нього.

Реалізація права законодавчої ініціативи передбачає не лише внесення проектів законів, інших актів до парламенту, а й обов'язковий розгляд законодавчих ініціатив відповідних суб'єктів.

Закони та інші акти Верховної Ради України приймаються лише на її пленарному засіданні. Процес розгляду законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України – це обговорення законопроекту та голосування щодо нього. *Крім того, обговорюються пропозиції до проекту закону. Обов'язковою умовою прийняття рішень парламентом є особиста участь народного депутата України у голосуванні, що є проявом його особистого волевиявлення і не залежить від виду та способу голосування.*

Особисте голосування народного депутата України означає його безпосереднє волевиявлення з питань, які розглядаються парламентом. Незалежно від способу ухвалення рішень парламентом особисте голосування народного депутата України передбачає його особисту участь у процесі голосування та дотримання ним встановлених Конституцією України вимог щодо розпорядження народним депутатом України лише своїм правом голосу, заборони його делегувати, а також заборони примусу до передачі цього права. Недотримання вказаних вимог суперечить природі представницького мандата народного депутата України, який є представником Українського народу у Верховній Раді України, і принципу рівності статусу народних депутатів України.

У своєму Рішенні від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018 Конституційний Суд України зауважив, що повноваження народного депутата України делеговані йому народом як сувереном влади (частина друга статті 5, частина перша статті 38 Конституції України) і зобов'язують його брати участь у прийнятті рішень Верховної Ради України шляхом голосування. Саме тому, що ці повноваження є делегованими і не підлягають подальшому делегуванню без згоди на це з боку суверенної влади, *народний депутат України не має права передавати свої повноваження щодо здійснення голосування іншому народному депутату України.* Практика голосування одного народного депутата України за іншого не має юридичних підстав (абзац шостий пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 07 липня 1998 року № 11-рп/98).

Отже, процедура ухвалення проектів законів відповідно до частин другої та третьої статті 84 Конституції України безпосередньо пов'язана з обов'язком народних депутатів України *особисто брати участь у голосуванні щодо законопроектів та пропозицій до них, внесених на розгляд Верховної Ради України.*

Процедура розгляду та ухвалення парламентом законопроектів, розгляд пропозицій до законопроектів повинні ґрунтуватися на принципах, визначених Конституцією України. Недотримання цих

принципів або нехтування ними порушує демократичні вимоги щодо конституційної процедури розгляду та ухвалення законопроектів, а також ставить під сумнів легітимність прийнятих законів (Рішення Конституційного суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018).

Перед відкриттям кожного пленарного засідання Верховної Ради України проводиться реєстрація народних депутатів України особисто на підставі пред'явлення посвідчення народного депутата України та підтвердження своєї присутності власноручним підписом. У залі засідань Верховної Ради України народний депутат України реєструється за допомогою електронної системи. Кожен з народних депутатів України одержує проекти законів та інших актів Верховної Ради України, які розглядатимуться на засіданнях сесії Верховної Ради України.

Прийняття рішень народними депутатами України здійснюється різними способами: відкритим голосуванням (за допомогою електронної системи підрахунку голосів або шляхом підняття руки у разі відсутності технічної можливості голосування за допомогою електронної системи) та таємним голосуванням (шляхом подачі бюлетеня) за умови особистої участі народного депутата України у кожному голосуванні.

Вимога щодо особистого голосування народного депутата України при ухваленні законів, інших актів Верховної Ради України передбачає:

- усвідомлений, осмислений вибір народним депутатом України тієї чи іншої позиції під час реалізації права ухвального голосу;
- забезпечення відповідальності народного депутата України перед народом України, який він представляє, під час прийняття законів та інших актів Верховної Ради України.

Таким чином, аналіз положення частини третьої статті 84 Конституції України дає підстави для висновку, що особисте голосування народного депутата України на засіданнях Верховної Ради України означає його безпосереднє волевиявлення незалежно від способу голосування.

17 січня 2019 року на П'ятдесят другому засіданні дев'ятої сесії Верховної Ради України VIII скликання відбулося голосування за проект Закону № 4128-д, який був прийнятий Верховною Радою України за основу та в цілому за підтримки 229 народних депутатів України.

Під час голосування за проект Закону № 4128-д на пленарному засіданні Верховної Ради України було зафіксовано факти неособистого голосування народними депутатами України (з відеофіксацією), про що відразу ж повідомлено головуєчого на пленарному засіданні.

Таким чином, порушуючи встановлену законодавством України процедуру розгляду та ухвалення законопроектів та у спосіб, що не відповідає приписам Конституції України, є наявним факт неперсонального голосування народними депутатами України під час ухвалення проекту Закону № 4128-д за основу і в цілому, що підтверджується долученням до матеріалів конституційного подання відеозаписом.

Отже, виходячи з вищевикладеного, суб'єкт права на конституційне подання вважає, що оспорюваний Закон № 2673-VIII ухвалено з порушенням положень частини другої статті 6, частини другої статті 19, частин другої та третьої статті 84 Конституції України, а саме, остаточне голосування на засіданні Верховної Ради України за проект Закону № 4128-д відбулося народними депутатами України не особисто, а з використанням карток для голосування відсутніх на ранковому пленарному засіданні народних депутатів України присутніми народними депутатами України.

Згідно із частинами другою та третьою статті 88 Конституції України Голова Верховної Ради України, зокрема, веде засідання Верховної Ради України; організовує роботу Верховної Ради України. При цьому, Голова Верховної Ради України здійснює повноваження, передбачені Конституцією, у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 78 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI (Голос України від 17.02.2010 року № 28 із наступними змінами) (далі – Регламент Верховної Ради України) Голова Верховної Ради України на виконання повноважень, визначених Конституцією України веде засідання Верховної Ради з дотриманням вимог Регламенту.

У статті 27 Регламенту Верховної Ради України зазначається, що головуючий на пленарному засіданні Верховної Ради дотримується норм Конституції України та цього Регламенту і вживає заходів щодо їх дотримання всіма присутніми на пленарному засіданні; повідомляє про результати реєстрації народних депутатів та про кількість народних депутатів, відсутніх на пленарному засіданні з поважних причин; відкриває, веде та закриває пленарні засідання, оголошує перерви в пленарних засіданнях тощо.

Натомість, головуючий при розгляді проекту Закону №4128-д порушив вимоги Регламенту Верховної Ради України.

Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності на своєму засіданні 16 січня 2019 року розглянув проект Закону №4128-д.

Необхідно зазначити, що навіть назва доопрацьованого проекту Закону №4128-д не відповідає назві попереднього проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (щодо зміни релігійними громадами підлеглості)» реєстр. № 4128 від 23 лютого 2016 року (далі – проект Закону № 4128).

Отже, під час голосування на пленарному засіданні Верховної Ради України 17 січня 2019 року мова йшла про зовсім інший проект Закону, який за статусом не можна віднести саме до доопрацьованого, оскільки такий статус він може отримати тільки у разі прийняття рішення Верховною Радою України при розгляді проекту Закону № 4128 у першому читанні та прийнятті за наслідком розгляду рішення про доручення профільному комітету доопрацювати його.

Відповідно до статті 16 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04 квітня 1995 року № 116/95-ВР (Відомості Верховної Ради України від 10.05.1995 – 1995 р., № 19, стаття 134 із наступними змінами) комітети при здійсненні законопроектної функції зобов'язані доопрацьовувати проекти актів Верховної Ради України за дорученням Верховної Ради України за результатами розгляду їх у першому та наступних читаннях (за винятком прийнятих Верховною Радою України актів у цілому).

Частиною першою статті 114 Регламенту Верховної Ради України встановлено, що за наслідками розгляду законопроекту в першому читанні Верховна Рада може прийняти рішення про повернення законопроекту суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання або направлення його до головного комітету для підготовки на повторне перше читання, визначивши при цьому основні положення, принципи, критерії, яким повинен відповідати доопрацьований законопроект чи його структурні частини.

Однак, рішення Верховної Ради України про направлення проекту Закону № 4128 до головного комітету для підготовки на повторне перше читання із визначенням основних положень, принципів, критеріїв, яким повинен відповідати доопрацьований законопроект чи його структурні частини – не приймалось.

При цьому, відповідно до статті 112 Регламенту Верховної Ради України висновок, підготовлений головним комітетом до першого читання законопроекту, висновки відповідних комітетів та інші супровідні документи до нього надаються народним депутатам *не пізніше як за сім днів до дня розгляду цього законопроекту на пленарному засіданні Верховної Ради.*

Проте, народним депутатам України не було надано у встановлений законодавством строк ні висновок, підготовлений головним комітетом до першого читання законопроекту, ні інші супровідні документи до проекту Закону № 4128-д.

Також, відповідно до частини першої статті 114 Регламенту Верховної Ради України за наслідками розгляду законопроекту в першому читанні Верховна Рада може прийняти рішення про прийняття законопроекту за основу з дорученням головному комітету підготувати його до другого читання; відхилення законопроекту; повернення законопроекту суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання або направлення його до головного комітету для підготовки на повторне перше читання, визначивши при цьому основні положення, принципи, критерії, яким повинен відповідати доопрацьований законопроект чи його структурні частини; опублікування законопроекту у визначеному Верховною Радою друкованому засобі масової інформації для всенародного обговорення, доопрацювання його головним комітетом з урахуванням наслідків обговорення і подання на повторне перше читання.

Законопроект вважається відхиленням, якщо жодне з рішень, зазначених у пунктах 1, 3, 4 частини першої статті 114 Регламенту Верховної Ради

України не підтримано необхідною кількістю голосів народних депутатів. Здійснення таким чином відхилення законопроекту заноситься до протоколу пленарного засідання як рішення Верховної Ради і має наслідки, передбачені цим Регламентом: відхилений законопроект або законопроект, що повторює його за суттю, не може бути внесений на поточній та наступній за нею позачерговій сесіях Верховної Ради відповідного скликання. Відхилений законопроект знімається з розгляду із відповідним зазначенням про це в базі даних законопроектів електронної комп'ютерної мережі веб-сайту Верховної Ради (частина друга статті 107, частина третя статті 114 Регламенту Верховної Ради України).

У частині п'ятій статті 83 Конституції України зазначається, що порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

Виходячи із хронології пленарного засідання 17 січня 2019 року (Стенограма пленарного засідання від 17 січня 2019 року), об 11:23 було проведено «Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи) (№4128-д) – за основу та в цілому». Проголосувало «За» – 223, «Проти» – 35, «Утрималися» – 2, «Не голосували» – 51, «Всього – 311», результат голосування – «Рішення не прийнято».

Після цього, об 11:25 на голосування було поставлене питання: «Поіменне голосування про повернення до розгляду проекту Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи) (№4128-д)». Проголосувало «За» – 229, «Проти» – 29, «Утрималось» – 1, «Не голосувало» – 45, результат голосування – «Рішення-Прийнято».

Далі, об 11:26, було проведено «Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи) (№4128-д) – за основу та в цілому». Проголосувало «За» – 229, «Проти» – 35, «Утрималось» – 2, «Не голосувало» – 40, «Рішення – Прийнято».

З огляду на зазначене, згідно із частиною третьою статті 114 Регламенту Верховної Ради України, вже після першого голосування об 11:23 проект Закону № 4128-д повинен був бути відхилений та до нього повинні бути застосовані наслідки у відповідності до частини другої статті 107 Регламенту Верховної Ради України (відхилений законопроект не може бути внесений на поточній та наступній за нею позачерговій сесіях Верховної Ради відповідного скликання. Відхилений законопроект знімається з розгляду із відповідним зазначенням про це в базі даних законопроектів електронної комп'ютерної мережі веб-сайту Верховної Ради).

Необхідно зазначити, що згідно із частиною другою статті 114 Регламенту Верховної Ради України Верховна Рада України після прийняття законопроекту за основу може прийняти рішення про прийняття законопроекту

в цілому, за умови дотримання вимог цього Регламенту (частина четверта статті 102 Регламенту Верховної Ради України).

Відповідно до частини четвертої статті 102 Регламенту Верховної Ради України за рішенням Верховної Ради України *допускається остаточне прийняття законопроекту* (крім проектів кодексів і законопроектів, які містять понад 100 статей, пунктів) відразу після першого чи другого читання, якщо законопроект визнано таким, що не потребує доопрацювання, та *якщо не надійшло зауважень щодо його змісту від народних депутатів, інших суб'єктів права законодавчої ініціативи, юридичного чи експертного підрозділів Апарату Верховної Ради.*

Однак, народними депутатами України (зокрема, Новинським В. В., Скориком М. Л.) під час прийняття проекту Закону № 4128-д під стенограму було висловлено застереження та зауваження щодо його змісту та наголошено про неможливість прийняття проекту Закону у другому читанні та в цілому. Незважаючи на зазначене, всупереч вимогам частини четвертої статті 102 Регламенту Верховної Ради України, головуєчий виніс проект Закону № 4128-д на голосування в цілому.

Крім цього, до тексту проекту Закону № 4128 Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України надсилало свої зауваження.

Відповідно до частин третьої, п'ятої, шостої та сьомої статті 48 Регламенту Верховної Ради України у разі порушення встановленої цим Регламентом процедури при розгляді й голосуванні проекту закону, постанови, іншого акта Верховної Ради народний депутат, інший суб'єкт права законодавчої ініціативи чи його представник можуть звернутися до головуєчого на пленарному засіданні із заявою про порушення цього Регламенту при розгляді й голосуванні питання. У разі якщо в результаті вжитих головуєчим на пленарному засіданні заходів не забезпечено припинення порушення цього Регламенту та не усунуто наслідків цього порушення при голосуванні за закон, постанову чи інший акт Верховної Ради в цілому або якщо головуєчий на пленарному засіданні залишив заяву без розгляду, народний депутат, інший суб'єкт права законодавчої ініціативи може у дводенний строк звернутися до Голови Верховної Ради України з відповідною письмовою заявою. Одночасно народний депутат, інший суб'єкт права законодавчої ініціативи вносить проект постанови Верховної Ради про скасування рішення Верховної Ради про прийняття закону, постанови чи іншого акта Верховної Ради в цілому. Голова Верховної Ради України або Перший заступник чи заступник Голови Верховної Ради України направляє проект постанови Верховної Ради України, передбачений частиною шостою цієї статті, в день його внесення комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, для попереднього розгляду і внесення пропозицій.

Виходячи з того, що головуєчий на пленарному засіданні залишив заяву народних депутатів України про порушення встановленої Регламентом Верховної Ради України процедури без розгляду, народні депутати України звернулися до Голови Верховної Ради України з відповідними письмовими заявами, одночасно внісши проекти постанов Верховної Ради України «Про

скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» № 4128-д-П, № 4128-д-П1 від 17.01.2019 року, № 4128-д-П2 та № 4128-д-П3 від 18.01.2019 року.

18 січня 2019 року на ранковому пленарному засіданні Верховної Ради України дані постанови відхилено.

Враховуючи вищевикладене необхідно зазначити, що конституцієдавець, уповноваживши Голову Верховної Ради на ведення засідань Верховної Ради України та організацію її роботи, наділив керівника парламенту повноваженням превентивного контролю за дотриманням процедури розгляду та ухвалення законів та інших актів Верховної Ради України.

Проте, всупереч положень статей 84, 88 Конституції України, проігнорувавши звернення народних депутатів України щодо наявних даних про неособисте голосування народних депутатів України за прийняття проекту Закону № 4128-д, щодо порушення встановленої Регламентом Верховної Ради України процедури при розгляді й голосуванні проекту Закону № 4128-д, Голова Верховної Ради України не встановив реальне волевиявлення народних депутатів України за проект Закону № 4128-д шляхом проведення повторного голосування та залишив заяви народних депутатів України про порушення законодавчо встановленої процедури голосування без розгляду, внаслідок чого була порушена конституційна процедура розгляду та ухвалення Закону № 2673-VIII.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, суб'єкт права на конституційне подання вважає, що оспорюваний Закон № 2673-VIII ухвалено з порушенням конституційної процедури розгляду та ухвалення законів, тобто прийняття Верховною Радою України Закону № 2673-VIII відбулося з порушенням приписів частини другої статті 6, частини другої статті 19, частини другої та третьої статті 84, частини третьої статті 88 Конституції України.

III. Щодо відповідності частині другій статті 8 Конституції України (конституційності) Закону № 2673-VIII

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України).

Відповідно до частини другої статті 8 Конституції України Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Порушення процедури прийняття Закону № 2673-VIII ставить під загрозу застосування такого невід'ємного елемента принципу верховенства права як принцип правової визначеності.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010, одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності. Цей принцип вимагає, щоб норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишалися передбачуваними.

Порушення законодавчої процедури стосується зокрема положення про передбачуваність ситуації, оскільки прийняття закону мало б не відбутись або закон мав би бути в іншій редакції якби законодавча процедура була дотримана.

Таким чином, Закон № 2673-VIII суперечить статті 8 Конституції України, яка передбачає, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, а його прийняття не узгоджується з положеннями статті 91 Конституції України, за якими саме до повноважень Верховної Ради України належить прийняття законів.

Беручи до уваги вищенаведене обґрунтування, вважаємо, що Закон № 2673-VIII не відповідає положенням частини другої статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, частини першої-третьої статті 35, частини першої, п'ятої статті 36, частини другої та третьої статті 84, частини третьої статті 88 Конституції України (є неконституційним).

Оскільки нормами оспорюваного Закону № 2673-VIII встановлюються строки зобов'язуючого характеру правозастосування (зокрема, обов'язок релігійних організацій привести у відповідність із Законом № 2673-VIII свої статuti (положення) упродовж року з дня набрання ним чинності, а до приведення статутів (положень) у відповідність із Законом № 2673-VIII релігійні організації керуються положеннями діючих статутів (положень) у частині, що не суперечать Закону № 2673-VIII), які нівелюють релігійну свободу в Україні, порушують конституційне право на свободу світогляду і віросповідання, відповідно до статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII, просимо провадження у справі визнати невідкладним.

На підставі викладеного, керуючись статтями 147 і 150 Конституції України, статтями 7, 51, 52, 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII,

ПРОСИМО:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за конституційним поданням щодо відповідності Конституції України

(конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-VIII (Голос України від 30.01.2019, № 19).

2. Визнати провадження за цим конституційним поданням невідкладним і розглянути його у місячний строк, визначений пунктом 3 частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII.
3. Визнати Закон України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-VIII таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).
4. Залучити до участі в конституційному провадженні уповноважених представників суб'єкта права на конституційне подання за дорученням народних депутатів України:

**Долженкова Олександра Валерійовича;
Новинського Вадима Владиславовича.**

Додатки:

1. Витяг із Конституції України від 28.06.1996 року № 254к/960ВР (зі змінами) на 5-ти арк.
2. Витяг із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII на 2-х арк.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-VIII на 5-ти арк.
4. Витяг із Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987-XII (зі змінами) на 8-ми арк.
5. Витяг із Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV на 5-ти арк.
6. Витяг із Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 року № 1861-VI (зі змінами) на 4-х арк.
7. Витяг із Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04 квітня 1995 року № 116/95-ВР на 1-му арк.
8. Витяг із Загальної декларації прав людини, затвердженої Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 року (Офіційний вісник України від 15.12.2008, № 93) на 1-му арк.
9. Витяг із Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, затвердженого Генеральною Асамблеєю ООН від 16.12.1966 року,

- ратифікованого Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 року на 1-му арк.
10. «Сиракузькі принципи тлумачення обмежень і відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права», Документ ООН E/CN.4/1985/4, Додаток (1985) [Електронний ресурс: <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14624>] на 9-ти арк.
 11. Витяг із Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, затвердженої Радою Європи від 4 листопада 1950 року та ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР на 1-му арк.
 12. Витяг із Декларації про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин від 18.12.1992 року [Електронний ресурс: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318] на 1-му арк.
 13. Витяг із Керівних принципів щодо правосуб'єктності релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань» від 2015 року, опубліковані Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини [Електронний ресурс: <https://www.refworld.org.ru/publisher,OSCE,,55310c164,0.html>] на 1-му арк.
 14. Рішення Конституційного Суду України від 08.09.2016 року № 6-рп/2016 на 6-ти арк.
 15. Рішення Конституційного Суду України від 19.04.2001 року № 4-рп/2001 на 5-ти арк.
 16. Рішення Конституційного Суду України від 01.06.2016 року № 2-рп/2016 на 6-ти арк.
 17. Рішення Конституційного Суду України від 28.02.2018 року № 2-р/2018 на 6-ти арк.
 18. Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2001 року № 18-рп/2001 на 6-ти арк.
 19. Рішення Конституційного Суду України від 07.07.1998 року № 11-рп/98 на 7-ми арк.
 20. Рішення Конституційного Суду України від 29.06.2010 року № 17-рп/2010 на 6-ти арк.
 21. Рішення у справі «Гасан і Чауш проти Болгарії» від 26.10.2000 року [Електронний ресурс: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO2374.html] на 4-х арк.
 22. Витяг із рішення Європейського суду з прав людини від 05.10.2006 року № 72881/01 [Електронний ресурс: http://www.sclj.ru/court_practice/detail.php?SECTION_ID=151&ELEMENT_ID=1298] на 9-ти арк.
 23. Витяг із рішення Європейського суду з прав людини від 14.06.2007 року Заява № 77703/01 (Офіційний вісник України від 05.11.2007 року – 2007 р., № 81, стор. 108, стаття 3042) на 1-му арк.
 24. Рішення Європейського суду з прав людини від 17 січня 2019 року у справі № 29683/16 «Ставропігійний монастир святого Іоанна Златоуста

- проти колишньої Югославської Республіки Македонія» [Електронний ресурс:<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22EN%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-189096%22%5D%7D>] на 27-ми арк.
25. Витяг із Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 05.06.2018 року № 826/19978/16 [Електронний ресурс: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74756149>] на 13-ти арк.
 26. Витяг із стенограми ранкового пленарного засідання Верховної Ради України від 17 січня 2019 року на 7-ми арк.
 27. Відеозапис неперсонального голосування народних депутатів України на ранковому пленарному засіданні Верховної Ради України 17 січня 2019 року на флеш-накопичувачі.
 28. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» реєстр. № 4128-д від 16.01.2019 року на 5-ти арк.
 29. Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (щодо зміни релігійними громадами підлеглості)» реєстр. № 4128 від 23.02.2016 року на 1-му арк.
 30. Заява щодо скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» (реєстр. № 4128-д) від 17.01.2019 року на 3-х арк.
 31. Заява від 17.01.2019 року щодо скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року на 2-х арк.
 32. Заява щодо скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» (реєстр. № 4128-д) від 17.01.2019 року на 3-х арк.
 33. Заява щодо скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» (реєстр. № 4128-д) від 17.01.2019 року на 3-х арк.
 34. Проект Постанови про скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» реєстр. № 4128-д-П від 17.01.2019 року на 1-му арк.

35. Проект Постанови про скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» реєстр. № 4128-д-П1 від 17.01.2019 року на 1-му арк.
36. Проект Постанови про скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» реєстр. № 4128-д-П2 від 18.01.2019 року на 1-му арк.
37. Проект Постанови про скасування рішення Верховної Ради України від 17 січня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» реєстр. № 4128-д-П3 від 18.01.2019 року на 1-му арк.

Додаток

до конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-VIII (Голос України від 30.01.2019, № 19)

№ пп	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
1.	Балицький Євген Віталійович	284	
2.	Бахтеева Тетяна Дмитрівна	168	
3.	Білий Олексій Петрович	164	
4.	Вілкул Олександр Юрійович	161	
5.	Воропаєв Юрій Миколайович	172	
6.	Гальченко Андрій Володимирович	247	
7.	Гусак Володимир Георгійович	174	
8.	Добкін Михайло Маркович	162	
9.	Добкін Дмитро Маркович	376	
10.	Долженков Олександр Валерійович	182	
11.	Звягільський Юхим Леонідович	255	
12.	Ківалов Сергій Васильович	333	
13.	Кісельов Андрій Миколайович	176	
14.	Козак Тарас Романович	173	
15.	Колесніков Дмитро Валерійович	180	
16.	Королевська Наталія Юріївна	167	
17.	Ларін Сергій Миколайович	165	

Додаток

до конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-VIII (Голос України від 30.01.2019, № 19)

№ пп	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
18.	Мартовицький Артур Володимирович	251	
19.	Матвієнков Сергій Анатолійович	263	
20.	Мирний Іван Миколайович	177	
21.	Мірошниченко Юрій Романович	179	
22.	Мороко Юрій Миколайович	178	
23.	Нечаєв Олександр Ігоревич	185	
24.	Німченко Василь Іванович	184	
25.	Новинський Вадим Владиславович	170	
26.	Омельянович Денис Сергійович	259	
27.	Павленко Юрій Олексійович	183	
28.	Павлов Костянтин Юрійович	246	
29.	Папієв Михайло Миколайович	181	
30.	Сажко Сергій Миколайович	265	
31.	Скорик Микола Леонідович	169	
32.	Солод Юрій Васильович	257	
33.	Шенцев Дмитро Олексійович	374	
34.	Шпенюк Дмитро Юрійович	252	

Додаток

до конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи)» від 17 січня 2019 року № 2673-VIII (Голос України від 30.01.2019, № 19)

№ пп	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
35.	Шурма Ігор Михайлович	186	
36.	Шуфрич Нестор Іванович	166	
37.	Бабак Ів. І.	259	
38.	Боніо Ю. А.	160	
39.	Османюк З. М.	375	
40.	Барвінчук В. Д.	339	
41.	Клишчак О. Б.	342	
42.	Бережний С. С.	304 361	
43.	Кісеєв А. І.	344	
44.	Мирошніченко С. Р.	179.	
45.	Гуцал В. О.	338	
46.	Литвин В. Ч.	169	
47.	Львовська Ю. В.	175	
48.	Думаєв С. В.	309	
49.	Всього 47 (сорок сім) підписів		
50.	народних депутатів України.		

Керівник Управління кадрів
Апарату Верховної Ради України